

Asia: VN/33727/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK pitää esityksen tavoitteita pääsääntöisesti kannatettavina. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön ja rahoituksen pitää elää ajassa ja vastata muuttuviin tarpeisiin. Rahoituksen yksinkertaistaminen, työllistymisen ja jatko-opintoihin hakeutumisen suurempi painoarvo ja tutkinnon osien hyödyntämisen lisääminen ovat kannatettavia tavoitteita. Kokonaisuuden arviointia vaikeuttaa erityisesti rahoituksen puolella puutteelliset vaikutusarviointit. Useasta kohtaa esitystä perustelut ovat erittäin suppeat tai jopa kokonaan puuttuvat. Englanninkielisten tutkintojen vapauttamiseen kokeilussa liittyy suuria riskejä. Työelämätoimikuntien mahdollisen määrän ja tehtävien muuttaminen pitää valmistella erikseen.

Ammatillisen koulutuksen kokeilua koskevat säädösehdotukset

SAK pitää kokeilua pääsääntöisesti hyvänä asiana, jonka avulla nopeampi reagointi työelämän tarpeisiin on mahdollista. SAK pitää hyvänä, että kokeiluun mukaan pääsevien koulutuksen järjestäjien määrä on rajattu. Tämä mahdollistaa aidon kokeiluaselman. Myös muut esityksessä olevat kriteerit ovat kannatettavia. Neljän vuoden välein pidettävät neuvottelut strategiakauden aikana ministeriön ja koulutuksen järjestäjien välillä ovat SAK:n mielestä liian harvoin. SAK esittää, että nyt esitettyjen neuvottelujen välissä käytäisiin ohjauskeskustelut kahden vuoden välein. Tämä välikeskustelu voi olla rakenteeltaan kevyempi ja se mahdollistaa nopeamman reagoinnin muuttuviin työelämän osaamistarpeisiin alueilla ja valtakunnallisesti.

Kokeiluun valituilla koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus järjestää englanninkielistä koulutusta ilman rajoituksia. Tähän liittyy useita kohtia, jotka voivat aiheuttaa ongelmia. Lukuisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että puutteellinen kotimaisten kielten taito on suurin este työllistymisessä. Ammatillisen koulutuksen tarjoama kieliopetus on usein hyvin suppeaa ja työelämässä tapahtuvassa oppimisessa on suuria puutteita kielen opiskelussa. Lukiolain uudistuksessa englanninkielisiin tutkintojen antamista säädellään, lisäksi siellä vaaditaan kotimaisten kielten opiskelua. Ilmeinen riski on myös, että englanninkieliseen koulutukseen ohjataan maahanmuuttajia, joilla ei ole riittävästi englannin kielen taitoa. Kaikkien kannalta onärkevintä

vahvistaa tämän opiskelijaryhmän kohdalla ensin suomen tai ruotsin kielen taitoa ja ohjata kotimaisilla kielillä toteutettavaan koulutukseen. Perusteluissa ei ole huomioitu myöskään työ- ja asiakasturvallisuutta, joka korostuu esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla. SAK esittää, että jos englanninkieliset tutkinnot vapautetaan täysin, koulutuksen järjestäjiltä vaaditaan konkreettisia toimia suomen tai ruotsin kielen opiskelun vahvistamiseen. Käytännössä tämän pitää tarkoittaa nykyistä huomattavasti laajempia kotimaisten kielten opiskelumahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjän pitää myös huolehtia, että työpaikalla tapahtuva oppiminen parantaa kielitaitoa. Kokeilun seurannassa pitää kiinnittää erityistä huomiota juuri englanninkielisten tutkintojen toteuttamiseen ja niiden antamaan työelämärelevanttiuteen.

Kokeilun seurannassa pitää olla vahvasti mukana työelämän edustajat sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Työelämätoimikunnat ovat olemassa oleva taho, jota on syytä hyödyntää alakohtaisessa seurannassa. SAK esittää, että kokeiluun kirjataan työelämätoimikuntien rooli seurannassa.

Rahoituksen uudistusta koskevat säädösehdotukset

SAK pitää rahoituksen yksinkertaistamista kannatettavana. Muutosten vaikutusten arviointi on kuitenkin erittäin hankalaa. Yksittäisen pienen rahoituskriteerin poistaminen voi vaikuttaa joihinkin yksittäisiin koulutuksen järjestäjiin rajusti. SAK pitää työllistymistä ja jatko-opintoihin hakeutumista hyvinä mittareina. SAK pitää välttämättömänä, että työllistymisen seuranta kehitetään esityksen mukaisesti. Nykyinen malli kohtelee joitakin aloja epäoikeudenmukaisesti ja tieto tulee liian myöhään. SAK pitää hyvänä, että suoritteisiin perustuvaan rahoitukseen tulee tasaava malli rahoitusvuosille 2026-2028. SAK esittää, että tasausmallia sovellettaisiin myös nyt poistuviin rahoituskriteereihin, joilla voi olla yksittäisiin koulutuksenjärjestäjiin suuri vaikutus.

Oppivelvollisten huomioiminen rahoituksessa on kannatettavaa. Myös ilman ammatillista tutkintoa olevien aikuisten rinnastaminen oppivelvollisiin on erittäin tärkeää. Lähtökohtana pitää olla, että kukaan ei jää pelkän perusasteen koulutuksen varaan. SAK pitää tärkeänä, että rahoitusuudistuksen toteutuessa ministeriö seuraa, onko nyt valittu painotus riittävä kannuste koulutuksen järjestäjille etsiä ja tarjota koulutuspaikkoja ilman tutkintoja oleville.

Harkinnanvaraisen rahoituksen säilyminen tietyissä tapauksissa on perusteltua. Koulutuksen järjestäjillä on esimerkiksi tilanteita, joissa perusrahoitus ei mahdollista nopeasti järkeviä muutoksia toiminnassa.

SAK kannattaa opiskelumaksujen poistamista ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista. Nykyiset maksut ovat saattaneet olla koulutukseen osallistumisen este niille, joiden työnantaja ei tue opiskelua. Usein tämä ryhmä on muutenkin heikommassa asemassa työelämässä. SAK pitää myös hyvänä, että ammatti- ja erikoisammattitutkintojen rahoituskerroin nostetaan samalle tasolle perustutkintojen kanssa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja niiden osat ovat erityisesti rakennettu aikuisten työelämässä tarvitsevaa osaamista tukeviksi. Samanlainen kohtelu perustutkintojen kanssa vahvistaa näiden asemaa.

Oppimisen tukea ja erityistä tukea koskevat säädösehdotukset

SAK pitää esitettyjä säädösmuutoksia kannatettavina. On hyvä, että oppimisen ja erityisen tuen malleja yhdenmukaistetaan eri koulutusmuotojen kesken. SAK pitää tärkeänä, että erityisopetuksen lisäksi huomioidaan laajasti myös muut tuen tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi terveyteen ja elämänhallintaan. Oppimisen tuen ja erityisen tuen pitää ulottua myös työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen.

Tilauuskoulutusta koskevat säädösehdotukset

SAK pitää tilauuskoulutuksen sääntelyä hyvänä. Sääntelyllä pystytään estämään tilauuskoulutukseen liittyviä ongelmia, joissa kärsijöinä ovat olleet opiskelijat. Opiskelijoiden oikeusturvan vahvistaminen on erittäin kannatettava asia. Tilauuskoulutuksen lieveilmiöihin on kuulunut muun muassa alaikäisten tuominen Suomeen opiskelemaan ilman kunnollisia tukiverkkoja. Myös aikuisten työntekijöiden kouluttamiseen ja välittämiseen on liittynyt väärinkäytöksiä, joissa on peritty lainvastaisesti maksuja yksilöiltä ja työehdoissa on suuria puutteita.

Muut ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia koskevat säädösehdotukset

Esitysluonnoksessa esitetään työelämätoimikuntien määrän radikaalia vähentämistä ja tehtävien muuttamista. Ehdotuksen perustelut ovat monelta osin puutteelliset ja asia ei ole ollut esillä valmistelun aikana. SAK esittää, että työelämätoimikuntien uudistaminen poistetaan esityksestä ja siitä aloitetaan oma kolmikantainen valmistelu. Uudet työelämätoimikunnat aloittivat kautensa vuoden 2024 alussa ja valmisteluun on hyvin aikaa. SAK näkee, että työelämätoimikuntajärjestelmän pitää elää ajassa ja erityisesti tehtäviä pitää uudistaa. Myös työelämätoimikuntien määrää voidaan tarkastella, mutta sen pitää perustua työelämän tarpeisiin. Työelämätoimikunnat ovat lähes ainoa taho, jossa työelämän edustajat sekä työnantaja- että työntekijäpuolelta yhdessä kehittävät koulutusta ja yleisestikin työelämää yhdessä virkakunnan ja opettajien kanssa. Työelämätoimikuntien kautta ideoidaan ja toteutetaan monia kaksikantaisesti toimivia hankkeita. Vaikka nämä eivät ole lakiin kirjattuja tehtäviä, niiden hyöty on erittäin suuri työelämälle.

Asetusluonnokset

Asetusluonnosten arviointi ilman taustatietoja on erittäin vaikeaa. On mahdotonta arvioida painokertoimien muutosten vaikutuksia ilman perusteluita.

Muut kommentit

SAK on erittäin huolestunut ammatillisen aikuiskoulutuksen tulevaisuudesta. Hallituksen esittämät ja monin osin toteuttamat leikkaukset aikuiskoulutukseen ja aikuiskoulutuksen osallistumiseen mahdollistavaan sosiaaliturvaan ovat vastoin jatkuvan oppimisen tavoitteita, joihin kaikki eduskuntapuolueet sitoutuivat vielä viime hallituskaudella. Työkäisen väestön osaamistaso jää jälkeen kilpailijamaista tehtyjen päätösten takia. Nyt käsittelyssä olevassa lainsäädäntömuutosten toteutumisessa pitää seurata erityisesti matalasti koulutettujen mahdollisuuksia päästä opiskelemaan ja suorittaa opinnot loppuun.

Latvatalo Eveliina
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Työ ja turva -osasto
koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö Mikko Heinikoski